

СУДОВІ РІШЕННЯ ЯК ПРАВОЗАСТОСОВЧІ АКТИ

Болокан І.В.,

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільного права,
Запорізький національний університет
ORCID: 0000-0003-1868-7552
e-mail: innabolokani@gmail.com*

Болокан І.В. Судові рішення як правозастосовчі акти.

Стаття присвячена висвітленню однієї з ознак правозастосування як самостійної форми реалізації правових норм – результату правозастосовчої діяльності, а саме правозастосовчому акту специфічного суб'єкта застосування – суду. Аналізуються питання, що є актом правозастосування, які його ознаки, чи є судові рішення правозастосовчими актами, які особливості притаманні цим актам. Зазначається, що судові рішення відповідають ознакам правозастосовчих актів, кожна з яких має специфічний прояв. Судові рішення є індивідуальними, владними та обов'язковими. Як і більшість правозастосовчих актів, акти судового застосування завжди мають форму акта-документа. Основу актів судового правозастосування складають норми матеріального права, натомість весь процес судового правозастосування, вибір різновиду, структура та зміст судових рішень мають відповідати процесуальним нормам, які (норми), до того ж, є спеціалізованими щодо суду як правозастосовувача. У контексті судового правозастосування недоцільним є виокремлення процедурних норм, адже вони включаються у поняття «процесуальні норми». Крім цього, судовим рішенням, якими завершується розгляд справи, притаманна така особливість, яка не передбачена для актів правозастосування інших суб'єктів, як надзвичайна авторитетність, що має прояв у закріпленні у конституційній нормі положення про ухвалення судом рішень іменем України. Констатується, що ця норма є непогодженою з відповідною нормою спеціального щодо судустрою та статусу суддів законодавства та процесуальних (судочинських) кодексів. Останні є більш логічними, адже мають уточнення, що лише судові рішення, якими завершується розгляд справи, ухвалюються іменем України. У контексті особливостей прояву в процесі судового правозастосування аналізуються аспекти виконання правозастосовчих актів, які пов'язані: з обов'язковістю їх виконання; з державним забезпеченням їх виконання; з контролем за їх виконанням. Вказане має конституційний рівень закріплення з подальшою деталізацією у спеціальному щодо судустрою та статусу суддів законодавстві та процесуальних (судочинських) кодексах.

Ключові слова: правозастосування, судове правозастосування, акти застосування, правозастосовчі акти-документи, судові рішення, рішення суду.

Bolokan I. Court judgments as law enforcement acts.

The article covers one of the features of law enforcement as an independent form of exercising legal norms – the outcome of law enforcement, i.e., law enforcement act of a specific application entity – a court. The author analyzes what constitutes an act of law enforcement, its features, whether court decisions are law enforcement acts, and the peculiarities of these acts. It is noted that court judgments meet the characteristics of law enforcement acts, each of which has a specific manifestation. Court judgments are individual, authoritative, and binding. Like most law enforcement acts, judicial enforcement acts always take the form of an act-document. Judicial law enforcement acts are based on substantive law, while the entire process of judicial law enforcement, the choice of the type, structure and content of court decisions must comply with procedural rules, which are, moreover, specialized in relation to the court as a law enforcer. In the context of judicial law enforcement, it is inappropriate to distinguish procedural rules, since they are included in the concept of “procedural rules”. In addition, court judgments that conclude the proceedings are characterized by such a feature that is not peculiar

to the acts of law enforcement of other subjects as extraordinary authority, which is enshrined in the constitutional provision on the adoption of court decisions in the name of Ukraine. It is stated that this provision is inconsistent with the relevant norm of the specific legislation on the judicial system and the status of judges and the procedural (judicial) codes. The latter are more logical, as they clarify that only court decisions that conclude the proceedings are made in the name of Ukraine. In the context of the peculiarities of manifestation in the process of judicial enforcement, the author analyzes the aspects of exercise of law enforcement acts related to the mandatory nature of their implementation; state support for their implementation; and control over their implementation. The above is enshrined in the constitution with further specification in relevant legislation on the judiciary and the status of judges and procedural (court) codes.

Key words: law enforcement, judicial law enforcement, enforcement acts, enforcement acts-documents, court decisions, judgments.

Постановка проблеми. Враховуючи особливу роль судової гілки влади, всі аспекти судової діяльності потребують уважного спостереження та наукового осмислення. Саме в цій сфері суспільного життя нормативне регулювання має бути максимально досконалим. Крім цього, з визнанням правозастосування самостійною та специфічною формою реалізації правових норм, подальшим напрямом наукових досліджень став аналіз особливостей правозастосовчої діяльності різних спеціальних суб'єктів, одним з яких є суд. Попри з'явлення наукових праць, присвячених особливостям судового правозастосування, чимало його аспектів є ще недостатньо висвітленими або активно дискутуються. Одним з таких аспектів є правозастосовчі акти суду. Висвітлення потребують питання особливостей прояву ознак актів правозастосування (правозастосовчих актів) у процесі судового застосування.

Метою цього дослідження є висвітлення особливостей судових рішень як актів судового правозастосування.

Стан опрацювання проблематики. Дослідженню тих чи інших аспектів актів застосування норм права (правозастосовчих актів) загалом присвячували свої наукові праці чимало науковців, серед яких В.В. Дума (2008 р.), Р.В. Миронюк (2013 р.), О.Д. Гринь (2015 р.), О.О. Губанов (2015 р.), Л.А. Луць (2018 р.), І.О. Соколова (2020 р.), В.К. Антошкіна (2020 р.), Н.А. Атамонова (2021 р.). Натомість судовим рішенням, як специфічним правозастосовчим актам, присвячено не так вже багато наукових праць вчених-процесуалістів та юристів-практиків, що пояснюється тим, що й висвітлення специфіки судового правозастосування загалом є доволі новим напрямом наукових досліджень, який залишається актуальним у зв'язку з постійно триваючим процесом реформування судочинства загалом. Відповідну проблематику досліджували К.Г. Карпушова (2018 р.), Я.О. Берназюк (2019 р.), С.В. Сенік (2022 р.), О.О. Суперсон (2023 р.) тощо. Натомість через фрагментарність розкриття, систематизація особливостей судових актів як актів правозастосування наразі є незавершеною і чимало питань ще потребують подальшого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Одну з ознак правозастосування як однієї з форм реалізації правових норм пов'язують з результатом правозастосовчої діяльності. Так, у наукових та навчальних виданнях зазначається, що результатом правозастосування є правозастосовчі акти (наприклад, судові рішення), які є інструментом надання певним велінням статусу індивідуальних приписів, підтвердження їхнього правового характеру [1, с. 237]. Загалом акт застосування норм права (правозастосовчий акт) визначається як «правовий акт, в якому закріплюється індивідуальне рішення правозастосування в конкретній справі» [1, с. 240]; «прояв владного веління компетентних державних органів, спрямований на забезпечення умов реалізації суб'єктивних прав та обов'язків учасників ... правових відносин» [2, с. 19]. В адміністративно-правових навчальних, довідникових та наукових джерелах при характеристиці відповідної ознаки вказується на спосіб діяльності спеціального суб'єкта – шляхом видання (прийняття) «індивідуальних юридичних актів» [3, с. 45; 4, с. 77; 5, с. 80-81; 6, с. 25], «формально обов'язкових індивідуальних правил поведінки» [7, с. 65]; «обов'язкових до виконання індивідуальних юридично-владних рішень (актів)» [8, с. 170; 9, с. 466]; «індивідуальних правозастосовчих актів» [10, с. 10], «індивідуальних актів (певних приписів)» [5, с. 81], «індивідуальних юридичних актів (правозастосовчих актів)» [11, с. 142], «індивідуальних юридично-владних рішень» [12, с. 52] (більш детально у нашій монографії [13, с. 335]). Враховуючи, що суд завжди вирішує конкретну ситуацію (питання) – спір, скаргу, клопотання тощо між конкретними сторонами, його рішення є індивідуальними, адже стосуються

цієї конкретної ситуації і цих конкретних сторін, його рішення є владними, адже суд є представником судової гілки державної влади, його рішення є обов'язковими, що окремо нормативно врегульовано та додатково забезпечується державою. Отже, судові рішення відповідають описаним визначенням та ознакам правозастосовчих актів.

Особливістю судових рішень як правозастосовчих актів є те, що вони однозначно охоплюють лише одну групу актів, про які йдеться при характеристиці правозастосування загалом та результатів правозастосування зокрема. Мається на увазі, що при характеристиці правозастосовчих актів інколи окремо акцентують на виокремленні «актів-дій» та «актів-документів» (наприклад, у працях Р.В. Миронюка [14, с. 325-339; 15, с. 38-44], О.О. Губанова [10, с. 192-197] тощо), натомість виокремлення актів-дій є скоріш особливістю окремих правозастосовчих актів інших суб'єктів-правозастосовувачів, як це, наприклад, продемонстровано Р.В. Миронюком щодо органів адміністративно-деліктної юрисдикції. Він, зокрема, виокремлює акти-дії, що мають процесуальну фіксацію, і, відповідно, акти-дії, що такої фіксації не мають. Акцентуємо на цьому аспекті правозастосовчих актів лише для того, щоб підкреслити особливість «актів-дій» у судовому правозастосуванні – «акт-дія» завжди має продовження і обов'язково набуває форму «акта-документа». Судове правозастосування якраз і є тим випадком, які, як вірно зазначає Р.В. Миронюк, є більшістю випадків застосування [15, с. 43], коли вчинення «акту-дії» у процесі правозастосування завершується процесуальним оформленням його результатів у вигляді певного юридичного документа. Таким документом щодо предмета нашого дослідження є конкретний різновид судового рішення.

Ще одним аспектом, на який зазначається у наукових та навчальних джерелах при характеристиці правозастосовчих актів, є те, що вони видаються або відповідають вимогам певного різновиду норм: а) матеріальним та (або) процесуальним [3, с. 45; 5, с. 80-81; 11, с. 142]; б) «матеріальним, процесуальним та процедурним» [10, с. 10; 16, с. 36]) (більш детально у нашій монографії [13, с. 336]). О.С. Копитова вважає особливістю судового застосування одночасне і пов'язане застосування не лише норм матеріального права, але й норм процесуального права [17, с. 104]. Щодо вказаної ознаки зазначимо, що ми виходимо з розуміння «правозастосування» загалом як специфічної форми реалізації правових норм, яка полягає у практичному вирішенні конкретної (щодо суб'єкта чи ситуації) справи спеціальним суб'єктом – представником публічної влади, який у формі актів-документів реалізовує надані йому повноваження зі сприяння реалізації прав, виконання обов'язків іншими суб'єктами права, із захисту прав, свобод та інтересів осіб приватного права, інтересів держави шляхом притягнення до відповідальності [13, с. 359]. Суд як правозастосовувач у процесі розгляду тієї чи іншої справи звертається, насамперед, до матеріальних норм. Більш того, у мотивувальній частині свого рішення суд наводить в якості аргументів саме норми матеріального права. Але всі дії суду у процесі судового розгляду мають відповідати процесуальним нормам. При цьому щодо судового правозастосування зайвим, на наш погляд, є виокремлення «процедурних норм», адже вони поглинаються поняттям «процесуальні норми». Такий наш висновок ґрунтується на аналізі нормативних положень Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС), Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК), Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК), Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК). Так, наприклад, у п. 15 ч. 1 ст. 4 КАС закріплено, що ухвалою є «письмове або усне рішення суду будь-якої інстанції в адміністративній справі, яким вирішуються *питання, пов'язані з процедурою розгляду адміністративної справи, та інші процесуальні питання*» [18]. Щодо інших кодифікованих актів, відповідний висновок можливий з урахуванням аналізу їх (кодексів) назв та змісту закріплених у них норм. Так, кодифікованими актами, якими регулюються питання здійснення цивільного, господарського, кримінального судочинства є відповідні *процесуальні кодекси* (на відміну від КАС, в якому у назві йдеться про «судочинство»). І у межах цих *процесуальних кодексів* – ЦПК, ГПК та КПК – йдеться про вирішення судом *процедурних питань* шляхом оформлення ухвал (наприклад, ч. 2 ст. 258, ч. 2 ст. 381, ч. 2 ст. 415 ЦПК, ч. 1 ст. 187, ч. 2 ст. 232, ч. 2 ст. 281, ч. 2 ст. 314 ГПК). Про те, що законодавець «процесуальні норми» вважає більш широким поняттям, ніж «процедурні норми» (перші включають у себе другі), свідчать й норми КПК. Так, судовий розгляд є лише однією з частин кримінального процесу, якій присвячена Глава 28 КПК, а §3 цієї глави має назву «Процедура судового розгляду». Звичайно, питання доцільності виокремлення та деталізації чи, навпаки, аргументація щодо поглинання іншим поняттям, є дискусійним, адже деталізовані класифікації норм права мають важливе теоретичне значення. У цьому кон-

тексті слушною видається думка Є.В. Дояра про доцільність нормативного закріплення низки дефініцій, серед яких «норми матеріального права», «норми процесуального права», «процедурні норми» та чимало інших, пов'язаних із застосування як формою правореалізації [19, с. 439]. Це має значення і для зближення позицій різних науковців, адже частими є доктринальні визначення правозастосування, в яких згадується саме про певні процедури, що передбачає виокремлення процедурних норм (наприклад: «правозастосуванням є діяльність уповноважених на це суб'єктів, яка передбачає винесення індивідуально-правових рішень, здійснюється *за певною процедурою* і має своєю метою сприяння адресатам правових норм у реалізації їх прав і обов'язків, а також контроль за цим процесом» [1, с. 237]). Важливим є і той факт, що законодавець виокремлює різні процедури (наприклад, у ч. 2 ст. 1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» йдеться про судові процедури – «судову владу реалізують судді ... в рамках відповідних *судових процедур*» [20], а адміністративні процедури врегульовує окремий новітній однойменний закон).

Крім вже окресленого, охарактеризуємо й інші особливості актів судового правозастосування. Насамперед, акцентуємо на назві – «судові рішення», та зазначимо, що у Конституції України згадуються як «рішення», так і «судові рішення». Теж саме спостерігаємо й у базовому щодо судоустрою та статусу судів законі – плутанина з позначенням «судові рішення»/«рішення суду». Так, зокрема, у тексті Закону України «Про судоустрій і статус суддів» одночасно використовуються і «судові рішення» (наприклад, у ст. 13 йдеться про «обов'язковість *судових рішень*») і «рішення суду» (наприклад, у ч. 5 ст. 11 закріплено, що «розгляд справи у закритому судовому засіданні допускається за вмотивованим *рішенням суду* виключно у випадках, визначених законом» [20]). В обох випадках бачимо, що йдеться не про назву конкретного процесуального документа суду, а про узагальнену назву актів, які може видавати суд.

Поняття «судові рішення» є більш широким, про що свідчить аналіз змісту норм процесуальних (судочинських) кодексів, а також інших законодавчих та підзаконних актів. Поняття «рішення суду» є одним з різновидів можливих судових рішень, назви яких (процесуальних документів суду) можуть різнитись в залежності від різновиду судочинства. За ч. 1 ст. 241 КАС видами судових рішень є: 1) ухвали; 2) рішення; 3) постанови. За ч. 1 ст. 258 ЦПК, ч. 1 ст. 232 ГПК видами судових рішень є: 1) ухвали; 2) рішення; 3) постанови; 4) судові накази. За ст. 369 КПК видами судових рішень є: 1) вироки (ч. 1); 2) ухвали (ч. 2); 3) постанови (ч. 3). Про ухвали та постанови йдеться й у Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) (згадуємо про цей кодифікований акт у зв'язку з тим, що суд є одним із суб'єктів, який розглядає відповідні справи).

Зі змісту цих кодифікованих актів зрозуміло стає наявність декількох критеріїв поділу судових рішень: 1) залежить від того, якою інстанцією ухвалено (постановлено) відповідне рішення (в адміністративному, цивільному, господарському судочинстві судовий розгляд у суді першої інстанції закінчується ухваленням рішення, перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку закінчується прийняттям постанови); 2) залежить від змісту – вирішення по суті (оформлюється рішеннями та постановами) чи вирішення процедурних аспектів, пов'язаних з рухом справи в суді, розглядом клопотань та заяв осіб та інших подібних питань (оформлюється ухвалами).

Отже, констатуємо потребу вироблення уніфікованого законодавчого підходу до використання термінології (судові рішення/рішення суду).

Продовжуючи розгляд специфіки судових рішень як актів правозастосування, акцентуємо на ще двох особливостях: максимальна авторитетність цих актів та істотні особливості їх виконання.

1. Максимальна авторитетність правозастосованих актів. Таку авторитетність ми пов'язуємо з законодавчими положеннями про те, що суд ухвалює рішення іменем України. При цьому таке закріплення відбувається на найвищому – конституційному рівні (ст. 129-1 Конституції України) з подальшим підтвердженням на рівні інших простих та кодифікованих законодавчих актів (ч. 1 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», ч. 1 ст. 14 КАС, ч. 1 ст. 259 ЦПК, ч. 1 ст. 233 ГПК, ч. 1 ст. 371 КПК). Відповідна конституційна норма є доволі новою, адже статтею, яка стосується судових рішень, Конституція України була доповнена лише у 2016 році Законом №1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)». При цьому конституційне формулювання навряд чи можна визнати досконалим. Стаття 129-1 складається з чотирьох речень, у трьох з яких використовується сполучення «судове рішення» (у різних відмінках), і в одному – «рішення» (конституційне формулювання: суд ухвалює рішення іменем України [21]).

Спеціалізований Закон України «Про судоустрій і статус суддів» є більш чітким у своїх формулюваннях, оскільки у ч. 1 ст. 13 закріплює, що судові рішення, яким закінчується розгляд справи в суді, ухвалюється іменем України. Процесуальні (судочинські) кодекси ще більш деталізовані у цьому питанні, адже у відповідних статтях конкретизовано судові рішення, які ухвалюються іменем України, – рішення і постанови у цивільному та господарському судочинствах (ч. 1 ст. 259 ЦПК, ч. 1 ст. 233 ГПК), рішення – в адміністративному судочинстві (ч. 1 ст. 243 КАС), вироки – у кримінальному судочинстві (ч. 1 ст. 371 КПК). Акцентуємо на цьому, оскільки раніше нами вже зазначалось, що поняття «судові рішення» є ширшим за поняття «рішення суду». Останнє є одним з різновидів перших. Якщо перше речення конституційного положення тлумачити буквально, то воно лише частково відповідає за змістом положенням інших законодавчих норм, що були вказані нами. В адміністративному, цивільному та господарському судочинствах судовим рішенням, яким закінчується розгляд справи в суді першої інстанції, дійсно є процесуальні документи з назвою «рішення». Наведене формулювання першого речення конституційної норми не охоплює вироки, які у кримінальному процесі і є тим різновидом судових рішень, якими закінчується розгляд справи в суді, та постанови (щодо цивільного, господарського судочинства та судового розгляду справ про адміністративні правопорушення). Якщо ж припустити, що у першому реченні конституційної норми малось на увазі «судове рішення», тоді у ній не вистачає закінчення «яким закінчується розгляд справи в суді».

У разі наявності невідповідності між нормами права в нормативно-правових актах різної юридичної сили, що регулюють одні й ті самі суспільні відносини, маємо колізію норм права. Тут трішки зазначимо про позитив – прийняття у 2023 році закону, яким, зокрема, врегульовуються й питання вирішення колізій – Закону України «Про правотворчу діяльність» [22]. І хоч він ще не набув чинності і його норми зазнають чималої критики з боку науковців, натомість, коли законодавчий акт є, – його можна вдосконалювати, а, отже, сам факт його прийняття має важливе значення. Співставлення змісту всіх наведених законодавчих норм свідчить про наявність колізії (у формі часткової невідповідності), а правила їх вирішення стосуються таких аспектів, як: а) різна юридична сила; б) різні дати прийняття; в) розбіжності між загальними та спеціальними нормами. Конституційна норма має найвищу юридичну силу, а тому має перевагу перед нормами інших законодавчих актів. Також і у ч. 3 ст. 66 Закону України «Про правотворчу діяльність» закріплено загальне правило вирішення колізій – «у разі виявлення колізії між нормативно-правовими актами різної юридичної сили пріоритет у застосуванні мають норми, що містяться у нормативно-правовому акті вищої юридичної сили» [22]). Правила врахування дати прийняття та загальності/спеціальності норм для вирішення колізій, які закріплені у ч. 3 ст. 66 Закону України «Про правотворчу діяльність», мають додатковий характер, застосовується лише для вирішення колізій між нормативно-правовими актами рівної юридичної сили (спочатку враховується спеціальність норм за певними винятками, що стосуються кодифікованих актів, потім – час прийняття). Отже, наразі можемо констатувати певну недосконалість конституційної норми, яка має перевагу перед усіма іншими законодавчими нормами. Цей недолік, на наш погляд, потребує усунення.

II. Різноманітні аспекти виконання правозастосовчих актів, які пов'язані: а) з обов'язковістю їх виконання; б) із державним забезпеченням їх виконання; в) із контролем за їх виконанням. Загалом обов'язковість виконання актів правозастосування суб'єктами, на яких вони зорієнтовані, виокремлюють як ознаку всіх (будь-яких) правозастосовчих актів (див., наприклад: [8, с. 170; 10, с. 10; 13, с. 336]). Натомість щодо судових рішень можемо констатувати доволі суттєві законодавчі гарантії та особливості врегулювання цього питання. Так, обов'язковість виконання судових рішень як правозастосовчих актів закріплюється на конституційному рівні (ст. 129-1 Конституції України) та має продовження на законодавчому рівні (прості та кодифіковані законодавчі акти). Слід зазначити, що й правозастосовчі акти інших суб'єктів правозастосування є обов'язковими до виконання, натомість відповідна вимога не має саме конституційного рівня закріплення, адже ті акти органів публічної влади та їх посадових осіб, які є обов'язковими до виконання, про які згадується в Конституції України, є, здебільшого, нормативними, а не правозастосовчими.

Крім закріплення на конституційному рівні, питання обов'язковості виконання судових рішень як правозастосовчих актів доволі детально врегульовані на рівні спеціалізованого щодо судоустрою та статусу суддів законодавстві. У ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», зокрема, врегульовані такі питання, як акцентування на особливій авторитетності судових рішень, якими закінчується розгляд справи в суді (ухвалення іменем України); на обов'язковості

виконання судових рішень, що набрали законної сили; на питаннях преюдиційності. Крім цього, зазначається про компетенцію судового контролю за виконанням судових рішень. Наслідки невиконання судових рішень представлені як настання певної юридичної відповідальності. Окрема увага приділена актам Верховного Суду (далі – ВС), висновки якого з питань застосування норм права, які викладені у формі постанов, проголошуються обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, а також мають враховуватись іншими судами при застосуванні таких норм права. Ще одним аспектом, закріпленим у цьому законі, є надважлива норма про неможливість перегляду судових рішень будь-якими іншими суб'єктами, що не мають відношення до правосуддя. Є лише два винятки з цього імперативного правила, які стосуються кримінального судочинства. Логічним продовженням є закріплення неможливості ситуацій скасування чи зупинення виконання судових рішень органами публічної влади та їх посадовими особами. Також підкреслюється авторитетність судових рішень інших держав, міжнародних арбітражів, міжнародних судових установ тощо [20].

У процесуальних кодексах у відповідних статтях врегульовані питання: обов'язковості для всіх судових рішень, що набрали законної сили (ст. 18 ЦПК, ст. 18 ГПК, ст. 14 КАС); обов'язковості їх виконання на всій території України та, за певних умов, за її межами (ст. 18 ЦПК); наявності відповідальності за їх невиконання (ст. 18 ЦПК, ст. 18 ГПК, ст. 14 КАС); право звернення до суду осіб, які не брали участі у справі, якщо ухваленим судовим рішенням вирішено питання про їхні права, свободи, інтереси (ст. 14 КАС, ст. 18 ЦПК, ст. 18 ГПК) [18; 23; 24]). У КАС, окрім зазначених питань, йдеться також про те, що ми позначили як «максимальна авторитетність» правозастосовчого акта. Особливістю врегулювання цього питання у ст. 21 КПК є те, що в одній статті поєднуються норми про доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень, а останні враховують лише такий аспект, як обов'язковість і безумовне виконання на всій території України вироку та ухвал суду, що набрали законної сили (ч. 2) [25]. У ст. 298 КУпАП акцентується на обов'язковості постанови про накладення адміністративних стягнень для виконання, а у ст. 304 вказуються суб'єкт вирішення питань, пов'язаних з виконанням відповідної постанови [26].

Щодо такого аспекту, як закріплене у ст. 129-1 Конституції України положення про забезпеченість з боку держави виконання судових рішень, одним із законодавчих актів, за допомогою якого здійснюється таке забезпечення, є Закон України «Про виконавче провадження». Цей закон у переліку виконавчих документів, крім різних судових рішень (ст. 3), передбачає різноманітні акти правозастосування інших правозастосовувачів як підстав примусового виконання. Отже, забезпечення примусового виконання правозастосовчих актів різних суб'єктів правозастосування має єдине нормативне регулювання, натомість лише щодо судових рішень маємо конституційне закріплення гарантії забезпечення державою їх виконання.

Положення про контроль судом за виконанням судового рішення також має конституційне підґрунтя (ст. 129-1 Конституції України). Зміст норм ст.ст. 339-345 ГПК, ст.ст. 447-453 ЦПК свідчить, що судовий контроль за виконанням судових рішень у цивільному та господарському судочинстві пов'язаний з можливістю звернення сторін виконавчого провадження до суду зі скаргою, зазначивши на дії/бездіяльність, рішення державного виконавця, іншої посадової особи органу державної виконавчої служби, приватного виконавця. Суттєві відмінності має зміст ст. 382 КАС, що присвячена питанням судового контролю за виконанням судових рішень в адміністративних справах, адже у ній врегульовані дещо інші питання, ніж у відповідних нормах ЦПК та ГПК, що є зрозумілим, зважаючи на специфіку та завдання адміністративного судочинства. Щоправда в останній частині ст. 382 КАС здійснюється відсилання до іншої статті цього кодексу (до ст. 287), в якій якраз і згадуються всі ті питання, що врегульовані нормами ЦПК та ГПК щодо судового контролю. Відмінності полягають у документі, з яким звертаються до суду з цих питань (у цивільному та господарському судочинстві це скарга, в адміністративному судочинстві – позовна заява). Ті аспекти, які закріплені у ст. 382 КАС, регулюють питання звітування суб'єкта владних повноважень, не на користь якого ухвалене судове рішення, про його виконання, а також наслідки за неподання відповідного звіту чи незадовільний звіт. У такому випадку судом може бути накладено штраф, сплата якого не звільняє від обов'язку виконати рішення суду і подати звіт про його виконання [18].

У наукових джерелах подаються більш об'ємні за змістом та систематизовані викладки щодо процесуальних засобів, за допомогою яких адміністративний суд забезпечує належне виконання судового рішення адміністративного суду, яке набрало законної сили. Так, суддя КАС ВС

Я.О. Берназюк виокремлює, зокрема: 1) роз'яснення судового рішення (ст. 254 КАС); 2) судовий контроль за виконанням судового рішення (ст.ст. 382, 383 КАС); 3) заміна сторони виконавчого провадження (ст. 379 КАС); 4) поновлення пропущеного з поважних причин строку пред'явлення виконавчого листа до виконання (ст. 376 КАС); 5) відстрочення чи розстрочення виконання судового рішення, зміна чи встановлення способу і порядку виконання (ст. 378 КАС); 6) зупинення виконання судових рішень лише у виключних випадках (ст. 375 КАС); 7) застосування як преюдиційних обставин, встановлених у судовому рішенні, що набрало законної сили, під час судового розгляду іншої справи (ч. 4-7 ст. 78 КАС) [27]. Спеціальними механізмами, що сприяють реалізації конституційної засади обов'язковості судового рішення, є визначення судом у конкретному судовому рішенні способу, строків і порядку його виконання [27].

Висновки. Науковцями у сфері теорії права та галузевих наук виокремлено декілька загально-новизнаних ознак актів застосування права (правозастосовчих актів), серед яких: а) їх спрямованість на індивідуально-правове регулювання; б) персоніфікований характер; в) видання лише уповноваженими на це суб'єктами правозастосування; г) наявність певної форми, власних реквізитів, структури. Судові рішення як різновиди правозастосовчих актів відповідають вказаним ознакам, вони є індивідуальними, персоніфікованими, видаються уповноваженим владним суб'єктом, мають форму акта-документа з конкретного назвою різновиду судового акту, який має особливі реквізити та структуру. Судові рішення є обов'язковими, що окремо нормативно врегульовано та додатково забезпечується державою. Основу актів судового правозастосування складають норми матеріального права, натомість весь процес судового правозастосування, вибір різновиду акта, структура та зміст судових рішень мають відповідати процесуальним нормам, які (норми), до того ж, є спеціалізованими щодо суду як правозастосовувача. У контексті судового правозастосування недоцільним є виокремлення процедурних норм, адже вони включаються у поняття «процесуальні норми». Недоліком законодавчого регулювання є термінологічна непослідовність у використанні понять «судові рішення» та «рішення суду». Судовим рішенням, якими завершується розгляд справи, притаманна така особливість, як надзвичайна авторитетність, що має прояв у закріпленні у конституційній нормі положення про ухвалення судом рішень іменем України. Мають свої особливості прояву в процесі судового правозастосування й аспекти виконання правозастосовчих актів, які пов'язані з обов'язковістю їх виконання, із державним забезпеченням їх виконання та із контролем за їх виконанням. Нормативне регулювання у процесуальних кодексах питань судового контролю за виконанням судових рішень не є уніфікованим, адже кожен процес має свою специфіку. Схожим чином ці питання врегульовані у цивільному та господарському процесі, в адміністративному та кримінальному судочинстві зміст відповідних норм має суттєві відмінності. Перспективними напрямками подальших наукових досліджень є розкриття специфіки окремих судових рішень як правозастосовчих актів, а також аналіз питання, чи є акти, в яких аналізується судова статистика, вивчається та узагальнюється судова практика, інформується про результати узагальнення судової практики, правозастосовчими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2015. 392 с.
2. Словник базової термінології з адміністративного права: навч. посіб. / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Київ: Істина, 2010. 240 с.
3. Курс адміністративного права України: підручник / за ред. В.В. Коваленка. Київ: Юрінком Інтер, 2012. 808 с.
4. Колпаков В.К. Адміністративне право України: підручник. 2-ге вид., допов. Київ: Юрінком Інтер, 2000. 752 с.
5. Загуменник В.І. Адміністративне право України. Збірник основних питань та відповідей (загальна частина): навч. посіб. / за заг. ред. О.Д. Крупчана. Бендери-Київ: Поліграфіст, 2012. 444 с.
6. Гладун З.С. Адміністративне право України: навч. посіб. Тернопіль, 2004. 579 с.
7. Адміністративне право України: у 2-х т.: підручник / В.В. Галунько, В.І. Олефір, Ю.В. Гридасов, А.А. Іванищук, С.О. Короєд. Херсон: ХМД, 2013. Т. 1: Загальне адміністративне право. Академічний курс. 396 с.

8. Адміністративне право України. Академічний курс: у 2-х т.: підручник / за ред. В.Б. Авер'янова (голова). Київ: Видавництво «Юридична думка», 2004. Т. 1. Загальна частина. 584 с.
9. Кісіль З.Р., Кісіль Р.В. Адміністративне право: навч. посіб. 3-тє вид. Київ: Алерта; ЦУЛ, 2011. 696 с.
10. Губанов О.О. Застосування як форма реалізації адміністративного законодавства: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»; Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2015. 282 с.
11. Адміністративне право України: словник термінів / за заг. ред. Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова. Київ: Ін Юре, 2014. 520 с.
12. Адміністративне право України: підручник / за заг. ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гаращука, В.В. Зуй. Харків: Право, 2010. 624 с.
13. Болокан І.В. Теорія реалізації норм адміністративного права: монографія. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 560 с.
14. Загальне адміністративне право: підручник / за заг.ред. І.С. Гриценка. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 568 с.
15. Миронюк Р.В. Акти-дії органів адміністративно-деліктної юрисдикції як вид правозастосовних актів публічної адміністрації. *Адміністративне право і процес*. 2013. № 2(4). С. 38–44.
16. Болокан І.В. Базування на матеріальних і процесуальних нормах як ознака застосування (на прикладі норм Закону України «Про звернення громадян»). *Актуальні питання державотворення та правотворення в Україні*: матеріали міжнар. наук.-практич. конф. (м. Запоріжжя, 05 жовтня 2016 р.). Запоріжжя: ЗНУ, 2016. 95 с. С. 34–37.
17. Копитова О.С. Теоретико-правові засади судового правозастосування: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень»; Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2021, 524 с.
18. Кодекс адміністративного судочинства від 06.07.2005 р. № 2747-IV / Верховна Рада. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 12.08.2024).
19. Дояр Є.В. Судове правозастосування як специфічний тип застосування права: адміністративно-правовий аспект. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 20024. № 2. С. 434–440.
20. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII / Верховна Рада. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 12.08.2024).
21. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року / Верховна Рада. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.08.2024).
22. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.08.2023 р. № 3354-IX / Верховна Рада. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (дата звернення: 10.08.2024).
23. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV / Верховна Рада. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 10.08.2024).
24. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII / Верховна Рада. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 10.08.2024).
25. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI / Верховна Рада. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 10.08.2024).
26. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X (статті 213-330) / Верховна Рада. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text> (дата звернення: 10.08.2024).
27. Берназюк Я. Конституційні гарантії реалізації в Україні принципу обов'язковості судового рішення (на прикладі вирішення публічно-правових спорів). *Судово-юридична газета*. 2020. 18 грудня. URL: <http://bit.ly/2MeIslC> URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/prescentr/zmi/1048627> (дата звернення: 13.08.2024).